

Stinas

artiklar 1

INNEHÅLL

- 3 Skogs- och pappersindustrin
- 4-5 Pussla din hjärna stark
- 6 Borgen Tre Kronor
USA
- 7 Hård och vass tvätt
Hugger i sten, klistermärke
- 8-9 När Ångermanland och
Medelpad ingick i
Hälsingland
- 10 Tatuering
- 11 Ädelstenar
- 12-13 Linnetyg
- 14 Årscyklar
- 15 Guld- och platinaskivor
- 16 Jordnöt
- 17 Vattenvirvel
- 18-19 Såpbubblor
- 20-21 Kolbulle
- 22-25 Enade små länder - Småland
- 26-27 Tjeckoslovakien
- 28-29 Anders Celsius
- 30-31 Finska krigsbarn
- 32-33 Dan Andersson
- 34-35 Visste du att...?

Skogs- och pappersindustri

TEXT: Stina Palm

KÄLLA: Facebook, helahalsingland.se, skogen.se, st.nu

Skogen kan bidra till mycket. Förutom värme och byggmaterial gör man t. ex. papper.

Den gren av skogsindustrin som med ved som råvara tillverkar pappersmassa och papper kallas massa- och pappersindustri.

Massa och papper kan tillverkas vid samma bruk, eller separata. Man kan göra pappersmassa av de flesta träslag, vanliga är bl. a. gran, tall, björk, asp. Men även eukalyptus.

Pappersmassan kan framställas kemiskt, idag nästan enbart sulfat (som luktar illa i omgivningen). Sulfatprocessen uppfanns 1884 av den tyske kemisten Carl F. Dahl i Danzig. Han utvecklade kemikalieblandningen vitlut. Den bryter ner och löser ut ett ämne i veden så att fibrerna släpps fria.

De aktiva ingredienserna i vitluten är natriumsulfid och natriumhydroxid.

Natriumsulfid hade Dahl fått fram genom att förbränna saltet natriumsulfat med kol. Därför kom metoden att kallas för sulfatmetoden i Sverige. Dahl själv kallade däremot den nya pappersmassan för kraftmassa, eftersom fibrerna var så starka.

Sveriges första bruk startade redan 1885 i Munksjö. I Norrland anlades 17 fabriker 1895-1961.

Wifstavarf var först ut i Medelpad 1907-08 och följdes sedan av Östrand 1930, då Europas största och världens modernaste fabrik.

Sulfatfabriker finns även i bl. a. Skutskär i Gästrikland.

Tidigare användes sulfit (som inte luktade).

Pappersmassa kan även framställas mekaniskt med bl. a. kvarnar eller slipar. I en träfabrik med pappersbruk kan pappersmassan pumpas direkt till en pappersmaskin, annars torkas den i en torkmaskin.

PAPPER

PAPPER

PUSSLA DIN HJÄRNA STARK

Att lägga pussel är ett tidsfördriv som fascinerat oss i generationer men väldigt få människor är medvetna om den effekt som fokuserat pusslande kan ha på våra hjärnor. Att lägga pussel kan göra mycket för den mentala kraften. Helt enkelt bit för bit mot en frisk hjärna och hälsa i hög ålder.

Pusslande kräver olika kunskapsmässiga kvaliteter och pusslandet kan hjälpa till för att behålla dessa kvaliteter upp i hög ålder. Oavsett vad pusslet föreställer visar människor som ofta lägger pussel prov på bättre mental hälsa i hög ålder än de som pusslar mindre.

Att lägga pussel kräver förmågor som innebär att man kan se mönster och hur det ska hänga ihop, att göra saker i rätt ordning eller att kunna ”vända och se” bitarna upp och ned inne i huvudet, för att se om de passar. Pusslande kan vara en skyddande faktor mot mentalt åldrande, speciellt när det utförs långsiktigt och regelbundet.

Mental kraft och avslappningsförmåga

Att lägga pussel är inte bara nyttigt för att träna hjärnan, utan också för att kunna slappna av och stressa mindre. Överansträngning eller vardaglig stress – både privat och professionellt – ökar kroppens

psykologiska stressnivå. Därför är det viktigt att hitta ett passande sätt för att kunna slappna av.

För många människor verkar pusslande vara en aktivitet som kan fungera som en ”stänga av” – strategi för att slappna av.

Att koncentrera sig på att lägga pusselbitar ger ett mentalt fokus som kan hjälpa människor att lätta på pressen. Att göra ingenting ger inte samma avslappning. Det här är viktigt eftersom de flesta människorna kopplar av allt runtomkring genom att fullt ut koncentrera sig på att lägga pusslet.

Forskare tror att regelbunden avslappning genom att lägga pussel motverkar de skadliga effekterna av kronisk stress på nervcellerna i hjärnan. Utmaningen med pussel kan också leda till att skapa nya förbindelser i hjärnans olika nätverk. Det innebär att kombinationen av avslappning och utmaning med pusslandet kan vara en avgörande faktor för att hålla hjärnan frisk upp i hög ålder.

TEXT: Stina Palm

KÄLLA: cision.com

Borgen Tre Kronor

Tre Kronor (ursprungligen Stockholm eller Stockholms slott) var en borg och försvarsanläggning som utvecklades till slott och kungligt residens på Stadsholmen i Stockholm, enligt traditionen grundat av Birger jarl vid 1200-talets mitt. Anläggningen kom att kallas Tre Kronor efter 1588. Byggnaderna förstördes i Slottsbranden 1697, och på platsen uppfördes därefter det nuvarande Stockholms slott.

TEXT: Stina Palm

KÄLLA: Wikipedia

KÄLLA: Wikipedia

De 13 brittiska kolonier som blev USAs första delstater

Uppdelade i 3 regioner

NEW ENGLAND

Connecticut 9 januari 1788 (5)

Massachusetts 6 februari 1788 (6)

New Hampshire 21 juni 1788 (9)

Rhode Island 29 maj 1790 (13)

MIDDLE

Delaware 7 december 1787 (1)

Pennsylvania 12 december 1787 (2)

New Jersey 18 december 1787 (3)

New York 26 juli 1788 (11)

SOUTHERN

Georgia 2 januari 1788 (4)

Maryland 28 april 1788 (7)

South Carolina 23 maj 1788 (8)

Virginia 25 juni 1788 (10)

North Carolina 21 november 1789 (12)

Hård och vass tvätt

Om maskinen är överbelastad kan tvättmedel fastna mellan kläderna och inte lösas upp helt och hållet.

I områden med hårt vatten kan även för lite tvättmedel leda till att tvätten blir stel.

Ättika har samma effekt som sköljmedel. Den tar bort dålig lukt och ev. tvättmedelsrester, som kan irritera huden. Dessutom håller ättikan tvättmaskinen ren och fräsch.

Det går med bara ättika, annars kan du blanda 2 delar ättika och 5 delar vatten.

TEXT: Stina Palm

KÄLLA: beko.com, podab.se, lifebutiken.se

HUGGER I STEN

Jag hugger i sten,
men jag tror att jag sakta
börjar se en kontur
av några armar och ben,
när jag jobbar mig inåt
så jag ser en figur.

- Lars Winnerbäck

TEXT: Stina Palm

KÄLLA: siraprint.ca, mrsgrossmans.com

1839 uppfann Sir Rowland Hill papper som sattes fast med saliv eller lim.

1935 uppfann R. Stanton Avery självhäftande etikett. Man tar bara bort baksidan och sätter fast.

Klistermärken har utvecklats till att bli jämna. Nu är de av latex, folie, papper, plast och vinyl. Man kan ta bort rester utan att orsaka skada.

1979 gav amerikanskan Andrea Grossman klistermärkena fina motiv, det första ett hjärta.

När Ångermanland och Medelpad

TEXT: Stina Palm

KÄLLA: "Smakarv Hälsingland Tradition & trend" av Viola Adamsson, Wikipedia

Hälsingland är ett inbyggarnamn och kommer av benämningen "hälsingars land". "Hälsingar" är "folk som bor vid halsen".

Hälsing i sin tur har tolkats som en kombination av ordet hals (en trång del av vatten/ett smalt vattendrag, eller ett smalt landstykke) och inge, "inbyggare".

Halsen var Bottenviken och under medeltiden omfattades landskapet även av nuvarande Medelpad och Ångermanland.

Vid medeltidens slut hade Hälsingland minskat till det nuvarande.

I Hälsingland talas hälsingemål och landskapet anses delas av dialektgränsen mellan norrländska mål och sveamål.

När den moderna länsindelningen infördes efter 1634 års regeringsform kom Hälsingland att tillhöra Västernorrlands län.

Sedan Gävleborgs län bildades 1762 har Hälsingland hört dit. En mycket liten del i Attmars socken i Sundsvalls kommun i Västernorrlands län, en liten del i sydvästra Bollnäs kommun kring Kölsjön i Dalarnas län samt Ytterhogdals socken i Jämtlands län, tillhör Hälsingland.

Hälsingland (i sentida litteratur kallat Stor-Hälsingland) var före unionstiden det gemensamma namnet för den norrländska kustbygden norr om Ödmården (skogen mellan Hälsingland och Gästrikland vid Ockelbo) som under medeltiden kom att lyda under Hälsingelagen (bevarad från 1320) och uppbära ledungsskatt till den svenska kronan. Området omfattade hela det som skulle bli Norrland, så långt det var bebott av svenskar, utom Gästrikland.

Hälsingland ansågs av kronan sträcka sig till Ule älv och Ule träsk i nuvarande mellersta Finland.

Den del av Stor-Hälsingland som låg väster om Bottniska viken motsvarar således dagens Hälsingland, Ångermanland, Medelpad och södra Västerbotten och var uppdelat i tredingar. Den södra delen kallades Sundhed, som i något senare tid delades i prostadömena Alir (sydvästra delen) och Sundhed (nordöstra delen), eller södra och norra prosteriet, vilka i huvudsak motsvarar det nuvarande Hälsingland. Alir och Sundhed hade var sin lagman, men i slutet av 1300-talet slogs de båda lagsagorna samman.

ingick i Hälsingland

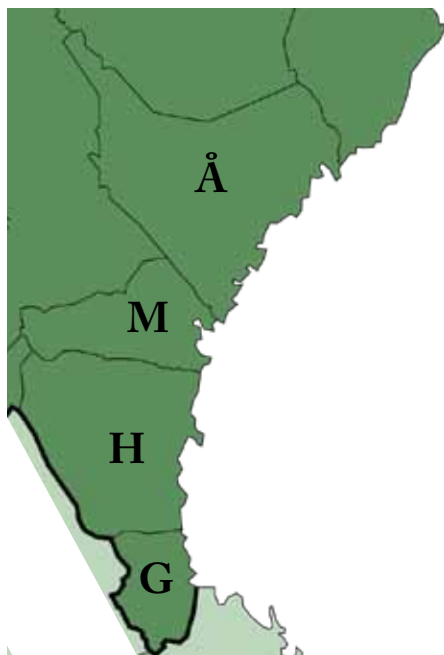
Den gemensamme lagmannen höll lagmansting vid sockenkyrkorna och ofta även allmänna landsting för hela landskapet. Denne lagman stod dock i ett underordnat förhållande till Upplandslagmannen. Ett exemplar av Hälsingelagen förvarades i Selånger i nuvarande Medelpad.

Stenfinn (Staffan), ”Hälsinglands apostel”, var biskopsvigd missionär som omkring år 1060 utsändes från Hamburg-Bremen, och enligt traditionen döpte många hälsingar, men mördades i Ödmården (skogen mellan Hälsingland och Gästrikland, vid Ockelbo) 1072, bands fast på en häst av anhängare som sade att där hästen stannar ska det byggas en kyrka. Det blev på en kulle i Norrala i Söderhamns kommun, södra Hälsingland.

Staffan kom att dyrkas som helgon.

Hälsingemål

De norrländska bygdemålens gräns mot de uppsvenska målen går tvärs över Hälsingland. Landskapet är dock ett typiskt övergångsområde. Ur uppsvensk synpunkt finns skäl som talar för att låta gränsen sammanfalla med Hälsinglands sydgräns (genom skogen Ödmården). Ur norrländsk synpunkt finns det å andra sidan skäl att låta den sammanfalla med Medelpads sydgräns, som avgränsar området för den norrländska vokalbalansen.

Å: Ångermanland

M: Medelpad

H: Hälsingland

G: Gästrikland

Tatuering

Tatuering innebär en beständig, ofta permanent, målning av huden med nålar doppade i färg, en form av body art.

Historik

Ordet tatuering kommer från polynesiska (Polynesien är området mellan Hawaii och Nya Zeeland). Tekniken kallades tatau, som senare blev tatuering.

Från början tog man djurben och spetsade dessa till vassa kamliknande nålar som man doppade i bläck och sedan slog in i huden med en liten benhammare.

Men tatuering har funnits i tusentals år i många kulturer runt om världen. Efter att de tidiga europeiska kulturerna övergått till kristendom var det i västvärlden nästan uteslutande sjömän och kriminella som bar tatueringar, fram till dess att det åter blev ett mode på 1980-talet.

Den mest spridda formen av tatuering är den som utvecklades i Polynesien och som upptäcktes av James Cooks expeditioner samt spreds över världen med sjömän.

Henna är ett rödbrunt färgämne i form av ett vanligen grönt pulver som i Sverige framförallt används för att färga hår. Henna är det arabiska namnet på busken *Lawsonia inermis* från vilken bladen insamlas och torkas.

Henna har använts framförallt i Asien, Mellanöstern och Afrika under tusentals år för att göra mönster på händer och fötter. Även på andra kroppsdelar gör man tatueringar med henna, som inte sitter där för evigt.

TEXT, PHOTOSHOPTATUERING: Stina Palm

KÄLLA: Wikipedia

Ädelstenar

Mineralet i rubin och safir är korud (aluminiumoxid). Det kan innehålla spår av andra metaller än aluminium – järn, titan, krom, koppar eller magnesium.

Rubin

Rubinen är röd, brunaktig eller rosa. Namnet kommer från det latinska ordet för röd – ruber eller rubrum. Färgen kommer av att mycket små mängder krom ersätter en del av aluminiumet. Endast diamanten är hårdare. Värdet bedöms efter storlek, färg, klarhet och slipning. Färgen bör vara djupröd och en bra färg är viktigare än absolut renhet. Rubinfyndigheter finns i Afrika, Asien och Australien. De största i Myanmar, Sri Lanka och Thailand.

Safir

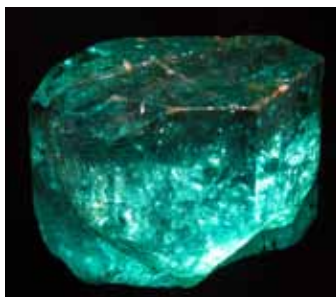
Av grekiskans sappheiros, blå sten. Beroende på vilken korudsblandning safiren innehåller kan den vara blå, gul, lila, orange, grön. Men vanligast är blå. Safirer finns i Australien, Myanmar, Sri Lanka, Thailand, Kambodja, Brasilien, Kenya och Malawi.

Smaragd

Högt värderad. Gräsgrön av bl. a. krom. Sexhörniga kristaller. Smaragdgruvorna vid Röda havet bearbetades redan 1650 f.Kr. Man har inte lyckats bestämma någon smältpunkt för smaragd eftersom den spricker vid högre temperaturer.

KÄLLA: Vår värld – uppslagsverk för unga vetgjiriga (1993), Wikipedia

Linplantor blir linnetyg

För att linplantorna ska bli linnetyg behöver de beredas. De som ännu kan linberedningens svåra konst är alla de eldsjälar som har hållit detta hantverk levande under tiden.

Linberedning betyder att man förädlar linplantor ur spånadslin-gruppen till spinnbara fibrer som man sedan kan spinna lingarn och väva linne av.

Moment som ingår i linberedning är:

Skörd

Linet skördas genom att ryckas upp med rötterna.[2] Om linet skulle skäras av skulle området närmast snittytan bli överrötat.

Torkning

Efter skörden måste linet torkas. Små mängder lin kan raskt torkas upphängda på stänger eller över en gårdesgård. Större skördar torkas i skyllor på fältet där de odlats eller i speciellt byggda ”linbastar” som förr ofta ägdes gemensamt av byn.

Repning

Med hjälp av en grovtandad, fast fixerad kam (t.ex. spikar inslagna i en träplatta) repas fröhusen bort från de torra linplantorna. Fröna tas tillvara för kommande års utsäde eller andra ändamål, som att mala dem till kreatursfoder.

Rötning

De spinnbara fibrerna, ”tågan”, omsluter den inre vedartade kärnan i sträet. De ”limmas ihop” av pektin som måste brytas ned genom att man låter linet ruttna något. Det finns två metoder för rötning, landrötning och vattenrötning och båda är temperaturberoende. Om det blir för varmt eller för kallt för att mikroorganismerna ska kunna leva och utvecklas avstannar rötningen.

Bråkning

Ordet kommer från tyskans brechen (knäcka). När man bråkar linet krossar man stamdelarna för att linet som i röttingsprovet ska kunna skiljas från skärven, som sträets vedartade innerdel kallas. Industriellt använder man maskiner med mekaniska valsar, traditionellt och i mindre skala bråkar man linet för hand i en linbråka.

Skäktning

Under skäktningen avskiljs linfibrerna från skärven. Industriellt görs detta med en skäktturbin. Traditionellt och i mindre skala görs det för hand genom att en skäktkniv (kallas även skäkta eller svärd) av trä för hand dras över lin som spänts upp på en ställning. Under skäktningen lossnar skärven, men också korta linfibrer, blånor, från linet. Blånorna insamlas och spinns tillsammans med längre fibrer till lingarn.

Häckling

Den sista skärven tas bort. Industriellt används maskiner. Traditionellt och i mindre skala "kammass" linet i häcklor, en bräda med metallpiggas, tunnare och tunnare.

Efter en korrekt häckling har man en bunt mjuka, glänsande blanka linfibrer som kan spinnas till garn eller användas för andra ändamål.

Det förekom även att man efter häcklingen borstade lingarnet för att ytterligare förbättra dess kvalitet.

En del avfall från häcklingen som bestod av korta, tovigas eller med skävors bemängda fibrer tillvaratogs för spinning av blångarn eller tovgarn.

Ospunna linfibrer används även bland annat för drevning av hus, båtar och inom rörmokeri. Även dockhår kan vara av linfibrer.

Spinning

Du kan hänga linet på en krok eller ett handtag, snurra linet till höger och lägg omlott till vänster. Avsluta tvinningen genom att ta några fibrer och surra runt ändarna på härvan. Sländan är ett mycket gammalt redskap för att spinna garn/tråd.

Vävning

Varpa "fast och stramt" fortlöpande utan längre uppehåll.

Se till att trådarna löper av spolarna från samma håll.

Lägg alltid langet i varpens underkant.

Försök att få ev. knutar vid varpens övre eller undre vändpinne. Om det är en bred vävbredd, varpa med flera flätor. Högst 50 cm för varje varpfläta.

Förskeda till rätt bredd. Se till att varpen placeras på mitten av vävstolens bredd.

Dra på varpen "fast och stramt" lägg rikligt med spröt, om du kan, dra på två eventuellt tre linvarv, ett varv med spröt o s v.

Ta lagom breda frambindningsknutar, 2-2,5 cm, när det känns jämnt gör dubbelknuten samt fukta knutarna med lite vatten, då glider de inte.

Se till att skaften får rätt höjd, varptråden ska stå mitt i solvögar, även slagbommen ska ha rätt höjd så att varpen ligger mitt i skeden.

Vid vävningen ska inslaget läggas snett upp mot slagbommen, för att hindra indragning. Drar det ändå in, använd en tillräckligt bred spännare, fästet för taggarna ska komma 4-5 mm innanför de yttersta varptrådarna. Roligast att väva och fortast går det ändå utan spännare.

TEXT: Stina Palm

KÄLLA: hemslojden.org.odla.nu, vävmagasinet.se

ÅRSCYKLER

Är det någon generell skillnad på måendet hos människor som bor där det finns fyra årstider gentemot dem där det bara finns två?

TORRPERIOD

I centrala Afrika finns det årstider, men det mer utmärkande är:

Torrperioden, april-oktober. Då kommer det inget regn alls på lång tid. Det gör det förstås svårt att få tag i dricksvatten, att odla mat och annat. Familjer förlorar sin boskap, sina skördar och sin försörjning. De kan inte ge sina barn mat för dagen och tvingas fly från sina hem och sönderbrända landskap.

REGNPERIOD

Under regnperioden, november-mars, blir det också svårt, då allt istället för att torka bort regnar bort.

POLARNATT

Polarnatt eller midvintermörker är en period då solen aldrig går upp. Då är solen nere även mitt på dagen, vilket kallas middagsmörker.

Polarnatt finns närmast polarområdena, norr om norra polcirkeln (t. ex. på Svalbard) och söder om södra polcirkeln (som i princip bara passerar över hav och Antarktis, Sydpolen).

Vid Arktis, Nordpolen, varar polarnatten från höstdagjämningen runt 22 september till vårdagjämningen runt 22 mars.

På Svalbard mellan norra Norge och Arktis varar polarnatten i 4 månader och polardagen i 2,5 månad.

Strax norr om norra polcirkeln varar polarnatten några dagar kring vintersolståndet. Här är dock solen så nära under horisonten att det rör sig om skymnings-/gryningsljus mitt på dagen.

Man måste komma norr om ungefär 72:a breddgraden för att uppleva fullt nattmörker mitt på dagen. Det är ungefär vid Treriksroset eller en bit norr om nordligaste Norge. Där har man då sol under 4 timmar och 44 minuter.

I södra polarområdet råder samma/liknande förhållanden, men under södra halvklotets vinter och med maximal utsträckning vid norra halvklotets sommarsolstånd.

POLARDAG

Motsatser till polarnatt och middagsmörker är polardag och midnattssol. Då går solen istället aldrig ner på 4-6 månader.

Mår människan bättre då?

Hur påverkar långa mörka respektive ljusa perioder?

32-åriga Youtubern Cecilia Blomdahl från Göteborg bor på Svalbard sedan 6 år tillbaka (maj 2022). Hon har alltså varit med om hela årets alla

växlingar några gånger vid det här laget.

Under senaste polarnatten – när solen alltså inte gick upp över Svalbard på 4 månader – dokumenterade hon hur hennes kropp och psyke mädde.

Som följare märkte man tydlig skillnad. I perioder under polarnatten var den annars i princip alltid sprudlande Cecilia allt annat än sprudlande. Då fick hennes polarhund Grim jobba hårt för att hålla henne uppe psykiskt.

Cecilia äter vitaminer – framför allt D – året runt, för att kompensera den stora bristen på naturlig sådan (solljus) under polarnatten.

Blodprover visade också på låga nivåer.

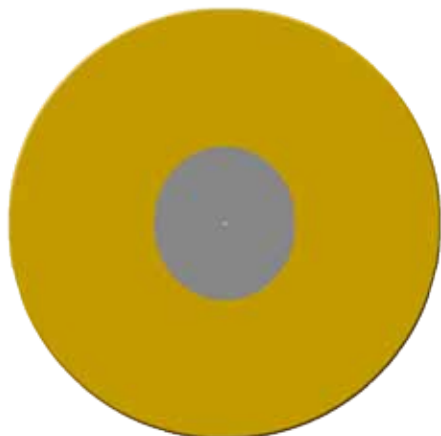
Mindre hände efter polardagen än efter polarnatten.

TEXT: Stina Palm

KÄLLA: Youtube, Wikipedia, dn.se, afrikakompaniet.se

Guld- och platinacertifikat är en utmärkelse som delas ut om ett album eller en singel säljer det antal som i nedanstående tabell anges. Nivån fastställs i allmänhet av en musikbranschorganisation.

Den allra första platinaskivan som delades ut var till Eagles Their Greatest Hits (1971-1975), för en miljon sålda exemplar.

Jordnöt

TEXT: Stina Palm

KÄLLA: Wikipedia

Jordnöt (*Arachis hypogaea*) är en art inom familjen ärtväxter som odlas för sina näringsrika frön (nötter). Arten förekommer numera inte vild, men den härstammar möjligen från Brasilien. Jordnötens frukter är inga egentliga nötter i botanisk mening, som hasselnötter, utan baljkapslar med ett eller två frön i varje.

Plantan

Växten är en ettårig ört, upprätt eller vek och blir cirka 30 cm hög. Bladet utgörs av två par småblad (uddblad saknas). Småbladen är omvänt ägg-runda till elliptiska, 1-7 cm långa och 0,7-3,2 cm breda, de är kala eller sparsamt håriga, rundade till uddspetsiga. Bladen har stipler som blir 1,5-4 cm långa. Blommorna kommer ensamma i bladvecken på långa skaft.

Kronan blir 0,7-1,3 cm lång och är gul med röda nerver. Ståndarna är 8-9. Frukten är en baljkapsel som blir 2-6 cm lång och 1-1,5 cm bred. Fröna (nötterna) är nästan äggrunda och 1-2 cm långa. Blommorna pollineras som vanligt, men böjer sig sedan ner mot marken så att frukten växer ner i jorden där den mognar, därav namnet.

Frukten, jordnöten, är näringsrik. De innehåller omkring 50% fett som kan utvinnas och användas som matolja.

Jordnötter som tilltugg

Jordnötter kan rostas och saltas och blir då ett vanligt tilltugg.

Exempel på andra jordnötstilltugg:

Chilinötter består av jordnötter som bakas in i en kryddad deg innan de rostas.

Jordnötsringar och -bågar tillverkas genom att rostade jordnötter mals till jordnötssmör, som sedan formas.

Vattenvirvel

En virvel bildas när en yttre kraft sätter vatten i snurrning. Då pressas vattnet ut mot sidorna, i mitten bildas ett hål.

Virveln är skruvformad. Vattnet följer gängorna ner mot hålet det rinner ut genom.

Här på norra halvklotet snurrar virvlar åt höger, på södra åt vänster. Krafterna är mycket svaga och brukar motverkas av andra krafter.

Ett sätt virvlar kan bildas i naturen är att två vattenströmmar åt olika håll möts och gnids mot varandra.

Bilden i mitten visar ett annat. Vatten rinner ut genom ett hål under ytan. I virveln bildas ett rör där luften från botten kommer upp medan vattnet rinner ned. Gnidningen mellan vattnet och röret gör virveln.

Samma sak händer när ett badkar eller handfat töms.

KÄLLA: upptech.se

FOTO: Stina Palm

SÅPBUBBLOR

Såpbubblor

Så enkelt gör du egna såpbubblor

Du behöver:

Sirap

Diskmedel (Yes funkar bra)

Vatten

Ståltråd

Blanda:

1 del sirap

3 delar diskmedel

6 delar vatten

Rör om och låt stå ca 30 minuter

Vira en ögla med skaft av ståltråd

Blås!

Så gör du gigantiska såpbubblor – med det du har i skafferiet

Hemligheten med en bra såpbubblemix är något som gör den seg.

Det är också viktigt att smeten inte löddrar så vispa inte, rör försiktigt och låt den stå så att alla småbubblor hinner spricka.

Ingredienser:

6 delar vatten

3 delar diskmedel, gärna YES som är bevisat bra

1 del sirap

Så gör du:

Blanda alla ingredienser och låt stå ett tag.

Häll mixen i en vid bunke, t. ex. en rund kakform.

Fäst en ring av mjukt snöre mellan två käppar så att ringen får en liten ”hängmage” när den hålls upp med pinnarna.

Doppa sedan öglan i mixen, lyft och låt vinden skapa gigantiska bubblor!

TEXT: Stina Palm

KÄLLA: Tidningen Land

32-åriga Youtubern Cecilia Blomdahl från Göteborg bor på Svalbard sedan 6 år tillbaka (maj 2022). Hon har alltså varit med om hela årets alla växlingar några gånger vid det här laget.

Under senaste polarnatten – när solen alltså inte gick upp över Svalbard på 4 månader – dokumenterade hon hur hennes kropp och psyke mädde.

Som följare märkte man tydlig skillnad. I perioder under polarnatten var den annars i princip alltid sprudlande Cecilia allt annat än sprudlande. Då fick hennes polarhund Grim jobba hårt för att hålla henne uppe psykiskt.

Cecilia äter vitaminer – framför allt D – året runt, för att kompensera den stora bristen på naturlig sådan (solljus) under polarnatten.

Blodprover visade också på låga nivåer.

Mindre hände efter polardagen än efter polarnatten.

TEXT: Stina Palm

KÄLLA: Youtube, Wikipedia, dn.se, afrikakompaniet.se

Kolbulle

TEXT: Stina Palm

KÄLLA: Wikipedia

Kolbulle är en slags fläskpannkaka som steks i ister (Viktigt! Smör eller olja funkar inte!) över öppen eld.

Namnet kommer troligtvis av att man förut grävde ner pannan i glöden, täckte den med lock och lade glöd och aska ovanpå.

Du behöver

en stekpanna (kolbullepannan är tjockbottnad som en vanlig gjutjärnspanna och mindre samt har långt handtag för att man inte ska bränna sig av elden)

något att blanda smeten i

något att blanda smeten med

vatten

korn- och vetemjöl

salt

fläsk

ister (finns i matvaruhandeln).

Gör så här

Blanda vatten, mjöl och salt

Smeten blir som pannkakssmet. Låt den svälla.

Lägg i så pass mycket ister i pannan så att du får ett ungefär en centimeter tjockt lager.

Lägg i lite tärnat fläsk och bryn på.

Häll på smeten så att det precis täcker fläsktärningarna.

Efter en stund så kan man skrapa lite lätt med en stekspade runt kanterna och då ska kolbullen flyta upp till ytan. Den blir nu friterad runt om.

Om man vill så kan man vända på den.

När den är klar så kommer den att ha en vacker guldbrun frasig yta och vara mjuk inuti.

Enade små länder - Småland

Småland var på medeltiden 13 små ”länder”. Senare behövdes ett samlingsnamn som användes av götar, svear och danskar.

På den tiden var man inte smålänningar, utan i stället stolta finnvedingar, virdar, vedbor osv. Det var först när kungamakten under Gustav Vasa krävde att hela landskapet skulle ingå i den svenska riksgemenskapen som smålännderna förenade sig i en gemensam kamp. En kamp som till slut mynnade ut i Smålands kanske främsta bidrag till den svenska historien, Dackefejden 1542-43.

Efter Dackefejden styrdes en del av Småland som ett hertigdöme av tronföljaren Erik XIV, området motsvarade ungefär Kronobergs och Kalmar län (som tillsammans med Jönköpings län utgör dagens Småland). Krig drabbade Småland hårt, men sedan 1658 har smålänningen levt ett stilla liv.

Den största gruppen av de nästan 1,5 miljon svenskar emigrerade till Amerika under 1800- och 1900-talet kom från ett fattigt, kargt och stenigt Småland.

Ett senare namn på dessa småländer, från 1100-talet, var härader (det är dem du ser på bilderna).

Här kommer de krångliga namnen:

Tveta (där ligger skolan som Bullerbybarnen gick i),

Vista,

Vedbo,

Tjust,

Sevede (här ligger bl. a. Sevedstorp där Bullerbyn är inspelat),

Aspeland,

Handbörd,

Möre,

Värend (här ligger t. ex. Växjö),

Finnveden (här ligger östra delen av Hylte kommun. Genom kommunen rinner ån Nissan),

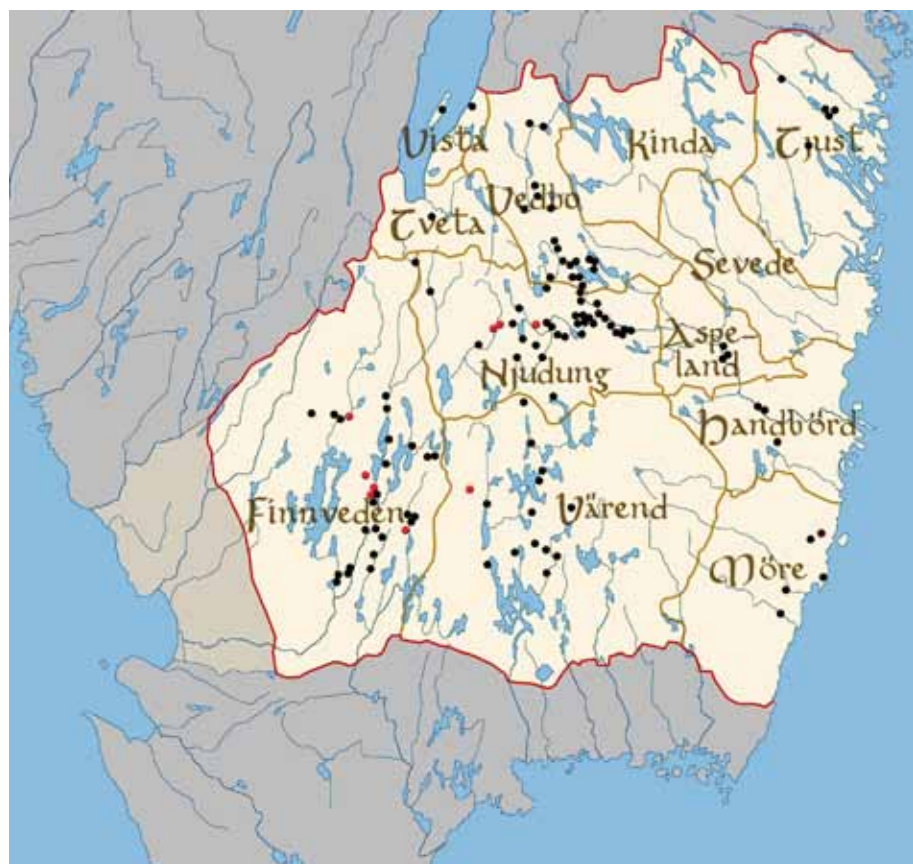
Njudung

Ydre

Kinda.

De två sistnämnda från 1607 i Östergötland.

Sedan måste jag ju bara nämna att grundaren av IKEA (Ingvar Kamprad Elmtaryd Agunnaryd, namnet och adressen alltså) var så himla fyndig att han döpte varuhusens lekrum till Småland.

Tjeckoslovakien

Tjeckoslovakien var en stat i Central-europa 1918-1939 och 1945-1993. Ytan var 127 905 kvadratkilometer.

Landet bildades efter Österrike-Ungerns sammanbrott i första världskriget. Landet under president Masaryk präglades av interna mot-sättningar och gick under när det ockuperades 1939.

Ungern var tidigare mycket större, så det finns en ungersk minoritet i Slovakien.

Efter andra världskriget tog det tjeckoslovakiska kommunistpartiet makten 1948. Till följd av de politiska förändringarna i omvärlden blev oppositionen allt mer högljudd och 1989 tvingades den kommunistiska regeringen att avgå.

Lätta småfakta

I tennis hade landet under 1980-talet framgångar med spelare som Ivan Lendl från Tjeckiens tredje största stad Ostrava, Miloslav Mečíř från Bojnice i Slovakien och Martina Navrátilová från Řevnice i Tjeckien.

Körtraditionen var stark i hela landet.

Tjeckoslovakier i Sverige

Skådespelerskan Tuva Novotny, som slog igenom som Nora i såpan Skilda världar 1997 är halvtjeckiska.

Även svensk ishockey har haft en hel del spelare från Tjeckoslovakien. Brynäs hade på 90-talet backen Bedřich Ščerban från Jihlava i Tjeckien, MoDo hade under 2000-talet målvakten Karol Križan från Žilina i Slovakien.

Delning

De politiska och ekonomiska förut-sättningarna saknades dock för att hålla ihop landet och den 1 januari 1993 delades landet i Tjeckien och Slovakien.

Tjeckien

Tjeckien (tjeckiska: Česko), formellt Republiken Tjeckien (tjeckiska: Česká republika), är ett centraleuro-peiskt land och medlemsstat i EU. Landet gränsar till Tyskland i väst och nordväst, Polen i norr, Slovakien i öst och Österrike i söder. Tjeckien består av de historiska landskapen Böhmen (Čechy), Mähren (Morava) och delar av Schlesien (Slezsko). Prag (Prahá) är huvudstad och också landets största stad. Andra större städer är Mährens huvudstad Brno, Ostrava, Zlín, Plzeň, Pardubice, Hradec Králové, České Budějovice, Liberec, Olomouc och Ústí nad Labem.

Slovakien

Slovakien (slovakiska: Slovensko), formellt Republiken Slovakien (slovakiska: Slovenská republika), är en republik i Centraleuropa med gränser till Polen, Ukraina, Ungern, Österrike och Tjeckien. Huvudstad och största stad är Bratislava.

Officiellt språk är slovakiska, statskicket är republik

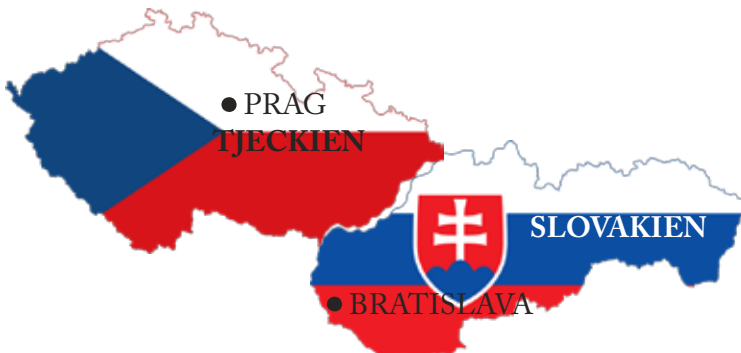
President är Zuzana Čaputová och premiärminister Igor Matovič

Slovakien blev självständigt vid Tjeckoslovariens delning, erkänd 1 januari 1993

Slovakien hade industrialiserats under den kommunistiska epoken och kommit den tjeckiska delen närmare i levnadsstandard

TEXT: Stina Palm

KÄLLA: Wikipedia

Anders Celsius

TEXT: Stina Palm

KÄLLA: Wikipedia

Anders Celsius, född 27 november 1701 och död 25 april 1744 i Uppsala, var en svensk vetenskapsman och astronom, professor i astronomi vid Uppsala universitet.

Biografi

Uppväxt och verksamhet

Släkten Celsius härstammar från prästgården Högen - "Höjen" (även kallad Lill-Höjen) i Ovanåker mellan Edsbyn och Alfta i södra Hälsingland. Anders Celsius var son till astronomen Nils Celsius (1658–1724) och Gunilla Spole (1672–1756).

Celsius stödde skapandet av Kungliga Vetenskapsakademien 1739, även om han inte var en av de ursprungliga 6 grundarna, och var den som föreslog namnet Vetenskapsakademi. Celsius blev en av de första invalda ledamöterna av akademien.

Celsius som person

Anders Celsius var en pionjär i Sverige för internationellt samarbete inom vetenskapen och hade ett stort kontaktnät utomlands. Han hade också, enligt samtida vittnen, en vinnande personlighet som gjorde att han fick vänner var han kom. Utomlands mindes man honom länge i de städer han besökt under sin långa resa, och så sent som under 1770-talet träffade andra svenska resenärer på många där som mindes honom med glädje och beundran. Han beskrevs som "alltid glad och munter". Även om han var överhopad med arbete tycktes han aldrig ha bråttom men gjorde ändå sina uppgifter hastigt. Han hade enligt samtiden även ett rikt mått av humor, som ibland kunde dra mot sarkasm.

Celsius avled 1744, 42 år gammal till följd av tuberkulos och ligger begravd i Gamla Uppsala kyrka.

Celsius temperaturskala

Han är idag mest känd för Celsius-skalan, den hundrigradiga termometerskalan som han skapade 1742.

Den betecknas därför med ett stort C: °C.

Men Celsius satte nollpunkten vid vattnets kokpunkt, och satte fryspunkten vid 100 grader på skalan. Efter hans död vände Carl von Linné på skalan till nuvarande standard, kokpunkten på 100°C och fryspunkten på 0 °C.

Celsius noggranna termometerstudier visade hur fixpunkten vid vattnets kokpunkt är beroende av lufttrycket. Detta måste tas hänsyn till när en termometer ska graderas vid tillverkningen.

Namngivning

I både Edsbyn och Uppsala finns Celsiusskolan. I Edsbyn är det F-9-skola, i Uppsala är det gymnasium.

Ett flertal gator i Sverige är uppkallade efter Celsius, bland annat i Stockholm, Göteborg, Malmö och Uppsala.

Frimärken

Anders Celsius finns på svenska frimärken. I häftet "Europa 82" från 1982 finns han avbildad tillsammans med en termometer.

Finska krigsbarn

De finska krigsbarnen var finländska barn som under andra världskriget tillbringade längre eller kortare tid i Sverige efter att ha evakuerats från det krigsdrabbade Finland. Sammanlagt kom 70 000 finska krigsbarn till Sverige för att dels få en fristad (skyddad uppehållsort), dels få närande kost och sjukvård. Frivilliga organisationer i Sverige och Finland stod för en stor del av arbetet.

Organiserandet av denna stora omflyttning av barn till ett annat land ansågs av samtiden som unik och positiv, men den var långt ifrån problemfri. Förflyttningen skedde under stora umbäranden, många barn ville inte återvända och de råkade ut för sociala konflikter, eftersom de ofta kom från arbetarhem medan mottagarfamiljerna tillhörde medel- och överklass.

Under vissa perioder kom dagligen nya grupper av barn till Stockholm för vidare transport. Nyanlända barn togs om hand av lottor. Barnen försågs noggrant med namn- och adresslappar.

De finländska krigsbarnen (finska: Sotalapset) skickades från Finland till Sverige under andra världskriget. Under vinterkriget 1939–1940 och fortsättningskriget 1941–1944 reste cirka 70 000 barn från Finland till Sverige. Det var barn från både finska (finskspråkiga) och finlandssvenska (svenskspråkiga) hem.

Drygt 5 000 återvände inte till Finland utan adopterades av sin svenska fosterfamilj eller fick stanna efter överenskommelse med barnens biologiska föräldrar.

Krigsbarn skickades även till Danmark och Norge, dock i betydligt mindre utsträckning.

Barnförflyttningen

Redan under vinterkriget 1939 började barn från östra Finland att anlända till Sverige. Snabbt bildades det genom samverkan många olika hjälporganisationer, som Centrala Finlands-hjälpen och i Finland Nordiska Hjälpcentralen. Viljan att ta emot ett barn var stor. Efterfrågan var ibland större än tillgången. I Sverige var samhörigheten med Finland djupt rotad efter den långa tid som Finland tillhört Sverige. Dessutom har det alltid funnits nära länkar till den svensktalande befolkningen i Finland, finlandssvenskarna.

Många fosterhem öppnades i Sverige liksom ett flertal barnhem. Transporterna från Finland gick företrädesvis med båt. Även tågtransporter via Haparanda var betydande.

Många av barnen var undernärda men de flesta var friska. Drygt 5000 av barnen var sjuka och fick vårdas på sjukhus. Många av de sjuka hade bentuberkulos och annan tuberkulos och fick vårdas på sanatorier (sjukhus).

De finländska krigsbarnens lott har skildrats i ett flertal vetenskapliga och populärvetenskapliga böcker, t. ex. har Anna Takanen skrivit om sin pappa.

Även i filmen Den bästa av mödrar från 2005 (baserad på en bok av Heikki Hietamies).

Längskidåkaren Toini Gustafsson Rönnlund kom som finländskt krigsbarn till Sverige. Ett annat finländskt krigsbarn var Timo Kärnekull, grundare till bokförlaget Askild & Kärnekull. Den finlandssvenska psykologen Barbara Mattssons forskning blev inspirerat av egna erfarenheter som krigsbarn i Sverige.

Aktuell forskning

Idag anses det att transporterna av krigsbarnen hade både goda och dåliga sidor. Många har som vuxna goda minnen från sin tid i Sverige och är t. ex. tvåspråkiga. Vissa har känslor av övergivenhet och upplever psykiskt lidande p.g.a. att de fick lämna sina biologiska föräldrar. Några av dessa har ansökt om skadestånd från svenska staten. Den stora hjälpviljan kunde också bero på att man från svensk sida kunde visa att man tog aktiv del i kriget genom att hjälpa Finland i svår tid. Istället för att ställa upp med militär hjälp och riskera att svenskar skulle dödas kunde man bidra genom att rädda de barn som led i kriget.

Egen erfarenhet

Min morfars kusins familj, som bodde i samma hus, hade ett finskt krigsbarn och morfar kunde hans namn. Eventuellt också något finskt ord, typ några räkneord.

TEXT: Stina Palm

KÄLLA: Wikipedia, minoritet.se, so-rummet.se

Daniel "Dan" Andersson

Född 6 april 1888 i Skattlösberg, Grangärde socken (i nuvarande Ludvika kommun), Dalarna.

Död 16 september 1920, 42 år gammal i cyanväteförgiftning på ett hotell i Stockholm som glömt att vädra ut gaserna efter sanering av löss. Så dottern har inga minnen efter sin pappa.

Han var en svensk författare och poet som själv tonsatte några av sina dikter, bland annat "Till min syster" och "Jungman Jansson".

Han gifte sig den 19 juni 1918 med småskollärarynnan Olga Turesson, syster till trubaduren Gunnar Turesson.

Dan Andersson räknas till proletärförfattarna, men hans diktning är inte begränsad till denna genre.

Ibland skrev han som Black Jim. I synnerhet i tidningen Ny Tid, Göteborg, 1917-1918 kallade han sig så. Han översatte bl. a. Rudyard Kipling (författare till Djungelboken) och använde sig sedan ofta i sin diktning av dennes balladrytmer.

Luossastugan där han bodde har fortfarande visningar.

Till min syster

Nu spelar vårens ljumma vind
i myrens gula starr,
och sakta stiga sagorna
kring ön i Berga fors.

Förlåt ett stänk av bitter fröjd,
en visa till gitarr,
det starka oss till läkedom
likt strandens unga pors.

En sång till dej, min syster,
när all marken väntar vår!
Luossas ljunghed surrar yr av
vind och vilda bin.

Där lärde vi oss tunga steg
i våra yngsta år,
och ingen vet hur djupt vi drack
vår barndoms beska vin.

Men härlig, härlig våren kom
vart år i rosor klädd,
fast sorgens skymning sökte oss
och blekte kindens färg.

En dag på knä för Konungen,
en natt för skuggan rädd,
och sedan drack du salighet ur
flod och fjäll och berg.

Kom ut, när stormen viner vild i
apel, pil och hägg!
Se, vårens himlar brinna till
Guds och stjärnors lov!
Och när du sövts till drömmar av
resedan vid din vägg,
all ängens rosor ropa, kom ut till
oss och sov!

VISSTE DU ATT...?

San Marino i Italien är världens äldsta republik.

Grön knapp i hiss betyder entréplan.

Om ett handtag på en port är en platta ska man oftast trycka, om det är en stång ska man oftast dra.

Delfiner jagar upp fisk på land och äter och måste sedan lyckas glida tillbaka ut i vattnet för att inte dö.

TEXT: Stina Palm

KÄLLA: Youtube, Netflix

Hjärnan använder 20% av kroppens syre och energi, trots att den bara utgör 2% av vikten

På en dag färdas ditt blod cirka 1 900 mil

Människan delar 50% av sitt DNA med bananer

Om jorden vore platt skulle vi kunna se ljus på upp till 48 kilometers avstånd

Människan är cirka en centimeter längre på morgonen än på kvällen

...svart-, vit- och grönpeppar kommer från samma pepparplanta. Pepparkornen får olika karaktär beroende på var de växer, när de skördas och hantering. 75% av alla kryddor, inklusive peppar, kommer från Indien.

PAPPER OCH STYGN

